

Др Милена Полојац*

СРПСКИ ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК И ОДРЕДБЕ О ПРИСВАЈАЊУ ДИВЉИХ ЖИВОТИЊА: РЕЦЕПЦИЈА ИЗВОРНОГ РИМСКОГ ПРАВА

Рад представља романистички прилог истраживању непосредног утицаја изворног римског права на српску кодификацију грађанског права и ублажавању преоштрих оцена који су изречене на рачун Српског грађанског законика из 1844. године и његовог творца Јована Хаџића. Осим тога, циљ овог рада је да се широкој читалачкој публици, који нису романисти, приближи богато и вредно римско наслеђе. Поређењем одговарајућих параграфа Српског грађанског законика који се односе на стицање својине присвајањем дивљих животиња са својим узором и изворником Аустријским грађанским закоником из 1811. године, с једне стране, и с оним што су нам у наслеђе оставили римски правници, с друге стране, може се доказати да је Јован Хаџић добро познавао и уметно користио текстове класичних римских правника, пре свега Гаја, те да је на тај начин у Српски грађански законик унео изворно римско право.

Кључне речи: *Рецепција изворног римског права. Присвајање. Дивље животиње. Својина. Државина.*

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Наш однос према Српском грађанском законнику (даље: СГЗ) је у извесној мери амбивалентан. С једне стране понос изазива чињеница да је то једна од најранијих модерних кодификација грађанског права на тлу Европе, којој се свакако могу приписати заслуге за стварање и учвршћивање институција државе у настанку, за подизање правне културе и повезивање с правном традицијом Европе на темељима римског права, за заштиту приватне својине и слично. С друге стране, оштре критике на рачун кодификације из различи-

---

* Аутор је ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, polojac@ius.bg.ac.rs.

тих разлога су почеле одмах по њеном доношењу и наставиле се све до њеног укидања. Нарочито је негативно оцењен квалитет закона у односу на Аустријски грађански законик (даље: *ABGB – Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*), који је као узор и модел послужио кодификатору Јовану Хацићу.

Предговор преводу Аустријског грађанског законика на српски језик Драгољуб Аранђеловић почиње следећим речима: „Нашим правницима још за време школовања предаје се, да је наш грађански законик лош извод из аустријског грађанског законика, а у првој књизи г. Андре Ђорђевића ‘Систем приватног (грађанског) права Краљевине Србије’ на стр. 40 почетник правник чита ову критику Павла Шерголића о нашем грађанском законнику и о односу његовом према аустријском: ‘Који предузме да законик грађански за Књажевство Србију сравни са законима грађанским за аустријске немачке наследствене земље, тај ће наћи, да су не само поједини параграфи, него и читаве Главе, из књиге закона грађански аустријски преведене, и унете у законик грађански за Србију’“.¹

Кодификатор Јован Хацић имао је сличну судбину као и његово дело. Иако га је Слободан Јовановић сматрао за најистакнутнију личност нашег законодавства,² доживео је више критика него похвала. Између осталог, Хацић се сматра компилатором, преводиоцем, преписивачем без оригиналних идеја. Такав тренд се срећом у последње време напушта и настоји се постићи објективнија и уравнотеженија слика о Законнику и његовом састављачу.³

Допринос романиста само је прилог у општем преиспитивању преоштрих оцена који су изречени на рачун Српског грађанског законика и његовог творца Јована Хацића и које, будући да потичу од неспорних ауторитета наше цивилистике, нису узимане с резервом, него пре по аутоматизму. Напор да се истражи непосредан утицај изворног римског права на нашу једину кодификацију грађанског права учинио је за сада један број наших романиста чији су научни прилози скоријег датума.⁴ Пре тога није много преиспитиван став да

¹ *Аустријски грађански законик*, превео др Драгољуб Аранђеловић, *Архив за правне и друштвене науке*, Београд 1906.

² Слободан Јовановић, *Политичке и правне расправе*, I III, Београд 1990, II, Јован Хацић 275 (први пут објављено 1899, а у прерађеном облику 1908. године у делу *Политичке и правне расправе*, прва свеска).

³ Вид. нарочито најновији допринос у том правцу Sima Avramović, „The Serbian Civil Code of 1844: a Battleground of Legal Traditions“, *Konflikt und Koexistenz. Die Rechtsordnungen im 19. und 20. Jahrhundert*, Bd. II *Serbien und Bosnien Herzogowina*, Frankfurt am Main 2013 (im Druck), као део пројекта који спроводи *Max Planck Institut für europäische Rechtsgeschichte*.

⁴ Пионирски подухват учинила је Јелена Даниловић, „Српски грађански за кон и римско право“, *Сто педесет година од доношења Српског грађанског законика*

је рецепција римског права у Србији ишла посредно преузимањем *ABGB*-а.⁵

Овај рад представља прилог расветљавању питања утицаја класичног римског права на СГЗ у једном сегменту, у погледу одредби које се односе на стицања својине окупацијом дивљих животиња. Поређењем одговарајућих параграфа СГЗ са његовим узором и изворником *ABGB*-ом, с једне стране, и оним што су нам у наслеђе оставили римски правници, с друге стране, може се доказати да је Јован Хаџић добро познавао и умешно користио текстове класичних римских правника, пре свега Гаја, те да је на тај начин у СГЗ унео изворно римско право. Тиме је питање стицања својине окупацијом регулисао различито у односу на свој чувени узор *ABGB*, иако на у основи истим римским принципима.⁶

(1844-1994), Зборник радова Српске академије наука и уметности са научног скупа одржаног 23. и 24. маја 1994. године (*150 година СГЗ*), Београд 1996, 49-66. Њено истраживање се односи на облигационе уговоре. Утицај изворног римског права на осталу материју изузев облигација истраживала је Драгана Кнежић Поповић, „Удео изворног римског права у Српском грађанском законик“, *150 година СГЗ*, Београд 1996, 67-78. Обиман чланак о рецепцији римског права у средњем веку и у модерно доба написао је Антун Маленица, „Римска правна традиција у српском праву“, *Зборник Правног факултета у Новом Саду (Зборник радова ПФНС)*, XXXVIII, 2/2004, том I, 117-139. Аутор налази да је Хаџић испољио самосталност и креативност у систематизацији уводећи одељак о правди и правници, слично првим поглављима Јустинијанових Институција и Дигеста. Сличне потврде налази на још неким примерима везанима за систематику, као и у регулативи о лицима. Инјурију римског права је у широк контекст ставила и на посредан начин повезала с одредбама о заштити личности у Српском грађанском законик Магдолна Сич, „Заштита човекове личности актуелност инјурије римског права“, *Зборник радова ПФНС*, XXXVIII, 2/2004, том I, 141-167. Нове аргументе у вези са систематизацијом код облигационих уговора и њеној повезаности с римским правом износи Самир Аличић, „Систематика одредби о облигационим односима у Српском грађанском законик у светлу систематике Јустинијанових Институција“, *Зборник радова ПФНС*, XXXVIII, 2/2004, том I, 383-414; Исти аутор у другом раду објављеном на италијанском језику, анализира главу XVIII СГЗ (о поклонима), упоређујући ове чланове с одговарајућим члановима *ABGB* а, као и с изворним римским текстовима, Samir Aličić, „Un`esempio di recezione diretta del diritto romano nel Codice civile serbo (1844)“, *Revista de Științe Juridice*, 4/2007, 81-89 <http://drept.ucv.ro/RSJ/Articole2007nr4.html>. Кад је реч о ортаклуку, СГЗ није преузео изворно римско право, него решења *ABGB* а, Милена Полојац, „Уговор о ортаклуку *de lege ferenda* (критички осврт на предлог Комисије за израду Грађанског законика)“, *Правни капацитет Србије за европске интеграције*, 3, (ур. Стеван Лиљић), Београд 2008, 104-120. Емилија Станковић, *О Српском грађанском законик*, Крагујевац 2009, 7-270 увршћује у књигу поглавље о утицају римског права на Српски грађански законик, у којем указује на могуће утицаје изворног римског права и наглашава да је потребно извршити темељно и свеобухватно испитивање. Слично и у поглављу о главним карактеристикама најважнијих правних института, у којем се већим делом ослања на претходна истраживања. Део ове књиге је и текст СГЗ на енглеском језику у преводу Силве Митровић.

⁵ Живко Милосављевић, *Римско приватно право*, I III, Београд 1899-1900, I, 5.

⁶ О утицају римског права на *ABGB* посебно А. Steinwenter, „Der Einfluss des römischen Rechtes auf die Kodifikation des bürgerlichen Recht in Österreichs“,

Рад има још један циљ, а то је да се широј читалачкој публици, који нису романисти, приближи богато и вредно римско наслеђе. Ставови, проблеми и несугласице римских класичних правника сагледавају се овде кроз изворне текстове. Једино је тако могуће увидети многобројне аспекте утицаја изворног римског права на наше модерно грађанско право.

2. НАСЛЕЂЕ РИМСКОГ ПРАВА

Ствари које не припадају никоме – *res nullius* могу бити предмет окупације и постају својина онога ко их први узме у државину. Такве су ствари у римском праву свакако дивље животиње. Препознатљив метод римских правника, класични римски *responsum* и с тим у вези казуистички метод, дошли су овде до изражаја као у ретко којем другом питању. Низ познатих случајева, проблема које они отварају, дилема и контроверзи међу римским правницима, остали су предмет интересовања све до данашњих дана, како због дидактичких разлога, тако и због научних. Треба само споменути контроверзу између Требација и већине правника око стицања државине над рањеном дивљом животињом,⁷ Прокулов случај дивље свиње ухваћене у замку⁸ или Помпонијев случај пастира који је спасао свињу из чељусти вука, о чему ће овде још бити речи.⁹ Они су нашли места у научним расправама, обрадама, уџбеницима, приручницима, па чак и у судским пресудама,¹⁰ као и законодавству. Посебну вредност ови римски

L'Europa e il diritto romano. Studi in memoria di Paolo Koschaker, I, Milano 1954, 405-426. Аутор говори о великом утицају догматике општег права (*ius commune*) које је нашло места у овој кодификацији, поред завршног печата који јој је дало природно право. То је, међутим, већ научно обрађено и у складу са средњовековним начином мишљења прерађено, а не изворно римско право. Аутор говори и о утицају римског права кроз правничко образовање, нарочито кроз заступљеност материје у програму образовања правника на Бечком универзитету.

⁷ D.41.1.5.1 (Gaius libro secundo rerum cottidianarum sive aureorum) Just. Inst. 2.1.13.

⁸ D.41.1.55 (Proculus 2 epistularum).

⁹ D.41.1.44 (Ulpianus libro 19 ad edictum).

¹⁰ Расправа између Требација и већине правника нашла је одјек у случају који стигао пред Врховни суд државе Њујорк 1805, Пирсон против Поста (*Pierson v. Post*). Овај школски поучан пример се налази у готово свим америчким књигама случајева (*casebook*) о својини намењеним студентима прве године. Тужилац Пост који је у лову ранио лисицу и прогонио је са својим псима, тужио је Пирсона зато што му је, пре него што ју је успео да узме, преотео лисицу. Тужилац Пост добио је спор пред нижим судом, али је Врховни суд Њујорка (*New York Supreme Court*) пресудио у корист туженог Пирсона. Суд је одлучио да Пост још није стекао својину над лисицом, ослањајући се на Јустинијанове Институције и ставове Гроција и Пуфендорфа, који су прихватили став Гаја односно Јустинијана. Суд је тако применио

казуси имају због тога што се у њима не расправља само проблем стицања својине, него и многи други темељни правни проблеми који су везани за чињенице које се у случају износе. То су нпр. питања везана за стицање и губитак државине, питање аквиланске одговорности за штету, затим крађе и слично.

Информације о окупацији дивљих животиња добијамо од Гаја најпре из Институција,¹¹ а онда још детаљније из његовог каснијег дела *Res cottidianae sive aureae*. Готово све оно што су компилатори уврстили у Дигеста, а тиче се окупације дивљих животиња, преузето је из ове Гајеве књиге. Осим тога, овако компилиран почетак титулуса *De acquirendo rerum dominio (D.41.1.1–5)* преузет је у скоро идентичном облику у Јустинијанове Институције у оквиру наслова *De rerum divisione* у другом коментару Јустинијанових Институција (2.1.12–16).

Према Гају (*D.41.1.1*), предмет стицања својине окупацијом су дивље животиње (*ferae bestiae*), птице и рибе. Примери за дивље животиње се овде не наводе, али је из текста јасно да Гај израз дивља животиња, *fera bestia*, ограничава на дивље копнене животиње, за разлику од риба и птица које су такође дивље, али живе у води односно ваздуху:

Omnia igitur animalia, quae terra mari caelo capiuntur, id est ferae bestiae et volucres pisces, capientium fiunt. (Све, дакле, животиње, које се ухвате на земљи, мору или ваздуху, то јест дивље животиње, птице и рибе, постају власништво¹² онога ко их ухвати).

норме природног права у које је инкорпорисано римско право, не могавши наћи ослонац у позитивном праву. Детаљније Ch. Donahue, „Noodt, Titius, and the Natural Law School: The Occupation of Wild Animals and the Intersection of Property and Tort“, *Satura Robert Feenstra* (Hrsg. J.A. Ankum, J.E. Spruit, F.B.J. Wubbe), Fribourg 1985, 609–629; Herbert Hausmaninger, *Casebook zum römischen Sachenrecht*, Wien 1993L, 28–29; такође Rolf Knütel, „Von schwimmenden Inseln, wandernen Bäumen, flüchten den Tieren und verborgenen Schätzen (zu den Grundlagen einzelner Tatbestände originären Eigentums erwerbs)“, *Rechtsgeschichte und Privatrechtsdogmatik* (Hrsg. Reinhard Zimmermann in Verbindung mit Rolf Knütel and Jens Peter Meincke), Heidelberg 1999, 566.

¹¹ Gai Inst. 2. 67–68.

¹² Изрази својина или власништво (*dominium, proprietas*) се не појављују често у римским правним текстовима, па ни у овом, него се употребљавају формулације као нпр. *capientium fiunt, occupantis fit, nostrum esse*. Римски правници су, дакле, радије говорили да је неко прибавио ствар, да ствар некеме припада (нпр. онеме ко је ухвати, окупира). Овако А. Маленица, 132–133. Милошевић објашњење за то налази у чињеници да је својина као самостална правна установа први пут у историји права настала код Римљана након дугог и компликованог развоја. Наиме, пре тога је припадање ствари неком лицу у оквиру имовинског права било заштићено у споровима поводом деликата или уговора где се често не поставља питање својине, него се суди о допуштености или недопуштености неког понашања. Тек у следећој фази Римљани су створили самосталну правну установу, с чак два

Дивље животиње, птице и рибе се стичу у својину хватањем на земљи у води или ваздуху, тј. стављањем ових животиња под контролу или надзор онога ко их ухвати. Овај надзор или контрола се у вокабулару Гаја назива *custodia*, а коинцидира са стицањем физичке власти над животињом – *possessio*, па се *custodia* у овом случају може изједначити са стицањем државине.

D.41.1.3.2: Quidquid autem eorum ceperimus, eo usque nostrum esse intellegitur, donec nostra custodia coercetur: cum vero evaserit custodiam nostram et in naturalem libertatem se receperit, nostrum esse desinit et rursus occupantis fit. (Штогод од тих ствари ухватимо, дотле се сматрају нашим, све док се налазе под нашим надзором. Када, међутим, избегну испод нашег надзора и врате се у стање природне слободе, престају бити наше и поново постају власништво онога ко их окупира).

D.41.1.5. pr: Naturalem autem libertatem recipere intellegitur, cum vel oculos nostros effugerit vel ita sit in conspectu nostro, ut difficilis sit eius persecutio. (Сматра се да стичу природну слободу онда када нам побегну из видокруга или су нам и даље видљиве, али је тешко да их следимо).

Својина над овим животињама траје, дакле, све док траје физичка власт односно надзор над животињом, а губи се онда када животиња побегне, измакне контроли стицаоца и стекне природну слободу. Гај прецизира да је то моменат када нам више није на виду или када је очигледно да је више не можемо стићи. Од тог тренутка се животиња опет сматра за *res nullius* која ће припасти ономе ко је први ухвати, тј. окупира. Правно правило које проистиче из овог Гајевог текста је јасно: стицање својине окупацијом се поклапа са стицањем државине и обрнуто, својина се губи у оном моменту када се над овим животињама изгуби државина. Такође је видљиво да Гај прихвата доминантан став римског класичног права по којем се државина стиче *corpore et animo*, према прилично строгим и уско тумаченим правилима, а да се губи теже – наине, државина се не губи моменталним губитком непосредне физичке контроле.

Гај затим говори о врсти животиња у коју је примерице убројао паунове, голубове, пчеле и јелене. Њихова је специфичност у томе што оне нису стално под непосредном контролом власника, имају обичај да одлазе и долазе тзв. *animus revertendi*. За њих је уведено правило да се својина не губи већ онда када одлутају и изађу изван наше контроле, него тек онда када изгубе „намеру“ да се враћају

назива за њу, али нису имали потребу да је дефинишу, нити да је теоријски обраде, па свест о својини остаје на новоу присвојних израза, вид. Мирослав Милошевић, *Римско право*, Београд 2007, 250 и даље. Ипак, у преводу често није могуће избећи употребу овог важног правнотехничког термина.

или обичај да се враћају. Основно правило које се примењује на дивље животиње није промењено, него је овде само шире схваћен губитак државине. Док код дивљих животиња физичка контрола над животињом мора бити непосредна и стална, то код ове друге категорије животиња није случај.

Ипак, у текстовима су видљиве неке неусклађености које изазивају недоумице нпр. кад је реч о пчелама. У текстовима из *Res cottidiana* (D.41.1.5.2–4) Гај је изричит кад је реч о дивљој природи пчела:¹³

2. *Apium quoque natura fera est: itaque quae in arbore nostra consederint, antequam a nobis alveo concludantur, non magis nostrae esse intelleguntur quam volucres, quae in nostra arbore nidum fecerint. Ideo si alius eas incluserit, earum dominus erit.* 3. *Favos quoque si quos hae fecerint, sine furto quilibet possidere potest: sed ut supra quoque diximus, qui in alienum fundum ingreditur, potest a domino, si is providerit, iure prohiberi ne ingrederetur.* 4. *Examem, quod ex alveo nostro evolaverit, eo usque nostrum esse intellegitur, donec in conspectu nostro est nec difficilis eius persecutio est: alioquin occupantis fit.* (2. И пчеле су дивље по природи, па ако се спусте на наше стабло, оне се, пре него што их у кошницу затворимо, не могу сматрати нашим, исто онако као ни птице које су на нашем стаблу савиле гнездо. Стога, ако их други ухвати (у кошницу) он ће постати њихов власник. 3. Мед који оне направе, може поседовати ко год, а да то није крађа, али као што смо претходно рекли, оном ко улази на туђе земљиште власник, ако сазна, с правом може да забрани улазак, ако је тако предвиђено. 4. Рој (пчела) који је излетео из наше кошнице, сматра се дотле нашим док га ми погледом пратимо и док га није тешко прогонити; иначе припада ономе ко га окупира).

Државина, а самим тим и својина над пчелама се стиче на исти начин као и на птицама. Није довољно то што оне слете на наше стабло, оне тиме не постају наше него и даље остају *res nullius*. Потребно их је затворити у кошницу, чиме се успоставља контрола, надзор, физичка власт над њима. Такође, и кад је реч о губитку државине односно својине, нема никакве разлике, како произлази из текста, између пчела и осталих дивљих животиња, риба и птица (D.41.1.5.4). С овим последњим их, природно, Гај изједначаје; све док се могу пратити погледом и ухватити оне су наше, а када то није случај постају поново *res nullius* и припадају ономе ко их окупира.

¹³ Одређивање природе пчела представљало је велик проблем. За Плинија оне нису ни дивље нити питоме, док Варон сматра да су неке пчеле дивље, а неке питоме. Grant McLeod „Wild and tame animals and birds in Roman law“, *New Perspectives in the Roman Law of Property, Essays for Barry Nicholas* (ed. Peter Birks), Oxford 1989, 176.

Међутим, већ у тексту *D.41.1.5.5.* у којем се у првом реду говори о пауновима и голубовима примећује се недоследност, па и нелогичност:

Pavonum et columbarum fera natura est nec ad rem pertinet, quod ex consuetudine avolare et revolare solent: nam et apes idem faciunt, quarum constat feram esse naturam: cervos quoque ita quidam mansuetos habent, ut in silvas eant et redeant, quorum et ipsorum feram esse naturam nemo negat. In his autem animalibus, quae consuetudine abire et redire solent, talis regula comprobata est, ut eo usque nostra esse intellegantur, donec revertendi animum habeant, quod si desierint revertendi animum habere, desinant nostra esse et fiant occupantium. Intelleguntur autem desisse revertendi animum habere tunc, cum revertendi consuetudinem deseruerint. (Паунови и голубови без обзира на своју дивљу природу, имају обичај да одлећу и долећу: то исто чине и пчеле, чија дивља природа је сигурна: такође нико не негира дивљу природу јелена које неки имају припитомљене, и који одлазе у шуме и враћају се. У случају ових животиња, дакле, које имају обичај да одлазе и да се враћају, установљено је правило, да се нашима сматрају све док имају вољу да се враћају. Али ако изгубе ову вољу враћања (*animus revertendi*), престају бити наше и постају власништво онога ко их окупира. Сматра се да су изгубиле вољу враћања онда када више немају обичај да се враћају).

Наиме, овде се пчеле, заједно са пауновима и голубовима убрајају у посебну поткатоорију дивљих животиња које имају обичај да одлазе и враћају се, имају тзв. *animus revertendi*. Зато се сада на њих примењују посебна правила о губитку државине, а не она општа као код осталих дивљих животиња и птица. Државина и својина се не губи одмах када оне оду, одлете, одлутају, ако се после тога опет врате. Над њима се губи државина, а тиме и својина тек онда када трајно изгубе вољу, тј. обичај да се враћају.

Ова противречност има своју позадину и може се разумети у светлости несугласица које су постојале између римских правника пре Гаја. Прокул и Целз су протагонисти једне такве контроверзе, о чему сазнајемо из Улпијановог текста уврштеног у *Collatio* који се тиче пре свега аквилијанске одговорности за штету:¹⁴

Collatio, 12.7.10 (Ulp. 18 ad edictum): Item Celsus libro XXVII digestorum scribit: si, cum apes meae ad tuas advolassent, tu eas exusseris, quosdam negare competere legis Aquiliae actionem, inter

¹⁴ О овој контроверзи David Daube, „Doves and Bees“, *Mélanges Henry Lévy Bruhl*, Paris 1959, 63 75 *Collected Studies in Roman Law II* (Hrsg. David Cohen and Dieter Simon), Frankfurt am Main 1991, 899 913; Bruce W. Frier, „Bees and Lawyers“, *Classical Journal* 78, 1982/1983, 105 114; B. W. Frier, „Why Did the Jurists Change Roman Law? Bees and Lawyers revisited“, *Index*, 1991, 135 146.

*quos et Proculum, quasi apes domini mei non fuerint. Sed id falsum esse Celsus ait, cum apes revenire soleant et fructui mihi sint. Sed Proculus eo movetur, quod nec mansuetae nec ita clausae fuerint. Ipse autem Celsus ait nihil inter has et columbas interesse, quae, si manum refugiunt, domi tamen fugiunt (= D.9. 2.27.12).*¹⁵ (Целз пише у двадесетседмој књизи дигеста: ако си запалио моје пчеле које су слетеле на твоје земљиште, неки негирају могућност да се подигне тужба из Аквилијевог закона, а међу њима и Прокул (с образложењем) да пчеле нису биле у мом власништву. Али Целз је то сматрао погрешним, јер пчеле имају обичај да се враћају и мени доносе корист. Али Прокул је ово одбацио сматрајући да (пчеле) нису припитомљене (нити су тако затворене да не могу побећи). Целз каже да нема разлике између њих и голубова, који ако побегну, враћају се кући.)

Питање је, дакле, постављено у вези с применом Аквилијевог закона, када су пчеле одлетеле на туђе земљиште и тамо их је запалио власник тог земљишта. Да ли власник земљишта који је запалио пчеле одговара за штету по правилима Аквилијевог закона? Прокулов одговор је негативан с образложењем да тужилац нема активну легитимацију за подизање аквилијанске тужбе, јер је престао бити власник пчела које су одлетеле. У питању је строго формално схватање правила о губитку државине, а тиме и својине над дивљим животињама у које спадају и пчеле. Оне морају бити под непосредном контролом, практично затворене у кошници, а пчеле у лету престају бити у државини, а тиме и у својини и постају *res nullius*. Другачије је мишљење Целза, правника млађе генерације, који се позива на то да пчеле спадају у посебну подврсту животиња које имају обичај да се враћају. Поред овог формалног аргумента, Целз наводи још један ванправни, у ствари економски аргумент, а то је да пчеле доносе корист власнику. Правило је, дакле, уподобљено друштвеној и економској реалности и има смисао да заштити пчеларе чија активност доноси корист њима и друштву. Јасно је да пчеле које су затворене у кошници не могу бити корисне, а строга примена формалног права ускратила би могућност власницима пчела да полажу право на њих у моменту када су у лету.¹⁶

Целзов став је у потпуности превладао тако да је на одговарајућем месту у Дигестама у оквиру титулуса *De lege Aquilia* (D.9.2.27.12) задржан само Целзов став без осврта на, очигледно, превазиђену контроверзу.

¹⁵ Текст је проблематичан и очигледно искварен приликом компилације. Један покушај поправке текста дао је В. Frier (1982/1983), 105 114. Иза речи *fuerint* реченица се наставља и гласи: *ut diffugere non potuerint*. А уместо краја текста који нема много смисла аутор предлаже: *si manum refugiunt, domi tamen remanent*.

¹⁶ В. W. Frier, (1991), 138 и даље.

У параграфу шест истог фрагмента (*D.41.1.5.6*), вероватно у едукативне сврхе, супротстављене су дивље и домаће животиње:

Gallarum et anserum non est fera natura: palam est enim alias esse feras gallinas et alios feros anseres. Itaque si quolibet modo anseres mei et gallinae meae turbati turbatae adeo longius evolaverint, ut ignoremus ubi sint, tamen nihilo minus in nostro dominio tenentur. Qua de causa furti nobis tenebitur, qui quid eorum lucrandi animo adprehenderit. (Кокошке и гуске нису дивље по природи: очигледно је, додуше, да постоји и друга врста дивљих кокоши и дивљих гусака. Стога, ако због тога што су биле узнемирене на било који начин, моје гуске и кокошке одлете далеко, тако да не знамо где су, у сваком случају остају у нашем власништву. Онај ко их узме с циљем стицања користи биће нама одговоран за крађу).

У случају домаћих животиња, чињеница да су ове животиње одлутале и тиме изашле изван контроле и надзора власника, који је тако изгубио државину над њима, не доводи у питање његово власништво. Дакле, власништво над питомим домаћим животињама не губи се губитком државине, као што је то случај код дивљих животиња. Овде Гај за пример домаћих животиња наводи перад, кокоши и гуске, наглашавајући да постоје и дивље варијанте за које важе другачија правила.¹⁷ Изгледа да се Гај послужио овим примерима по принципу асоцијација. Наиме, претходно је говорио о пауновима, голубовима и пчелама, па се овде надовезао на исти тип домаћих животиња.

2.1. Помпоније – Улпијан о случају свиње, вука и пастира

D.41.1.44 (Ulpianus libro 19 ad edictum): Pomponius tractat: cum pastori meo lupi porcos eriperent, hos vicinae villae colonus cum robustis canibus et fortibus, quos pecoris sui gratia pascebat, consecutus lupis eripuit aut canes extorserunt: et cum pastor meus peteret porcos, quaerebatur, utrum eius facti sint porci, qui eripuit, an nostri maneant: nam genere quodam venandi id erant nanti. Cogitabat tamen, quemadmodum terra marique capta, cum in suam naturalem laxitatem pervenerant, desinerent eorum esse qui ceperunt, ita ex bonis quoque nostris capta a bestiis marinis et terrestribus desinant nostra esse, cum effugerunt bestiae nostram persecutionem. quis denique manere nostrum dicit, quod avis transvolans ex area aut ex agro nostro transtulit aut quod nobis eripuit? Si igitur desinit, si fuerit ore bestiae liberatum, occupantis erit, quemadmodum piscis vel aper vel avis, qui potestatem nostram evasit, si ab alio capiatur, ipsius fit. Sed putat potius nostrum manere tamdiu, quamdiu recipari possit: licet in avibus et piscibus et feris verum sit quod scribit. Idem ait, etsi naufragio quid amissum sit, non statim nostrum

¹⁷ О тешкоћама кад је реч о класификацији животиња и птица, G. McLeod, 169 176.

esse desinere: denique quadruplo teneri eum qui rapuit. Et sane melius est dicere et quod a lupo eripitur, nostrum manere, quamdiu recipi possit id quod ereptum est. Si igitur manet, ego arbitror etiam furti competere actionem: licet enim non animo furandi fuerit colonus persecutus, quamvis et hoc animo potuerit esse, sed et si non hoc animo persecutus sit, tamen cum reposcenti non reddit, suppressere et intercipere videtur. Quare et furti et ad exhibendum teneri eum arbitror et vindicari exhibitos ab eo porcos posse. (Помпоније расправља: када су вукови уграбили свиње од мог пастира, колон са суседног добра, с робусним и јаким псима које је имао да заштити своју стоку, пратио је вукове и он или пси су претели свиње. Када је мој пастир тражио свиње, поставило се питање, да ли свиње припадају ономе ко их је спасао или остају наше: јер су на неки начин свиње стечене ловом. Он је размишљао, међутим, као што оно што се улови на земљи или мору, престаје да буде у својини онога ко је уловио онда када (животиње) поново стекну природну слободу, исто тако наше ствари које су отеле дивље морске или копнене животиње престају бити наше, када звери побегну да их више не можемо следити. Ко може рећи да остаје наше оно што птица у лету изнад наше територије или земљишта преноси или што је од нас отела? Ако дакле, власништво (над домаћом животињом коју је отела дивља животиња) престаје и када се ослободи из уста звери постаје власништво онога ко је окупира, то је исто као када риба или дивљи вепар или птица, која побегне испод наше власти, ако је други ухвати постаје његова. Али, ипак он мисли да је вероватније да ствар остаје наша све док се може повратити. Истина је, међутим, оно што пише о птицама, рибама и дивљим животињама. Исто каже, оно што је изгубљено у бродолому, не престаје одмах бити наше: укратко, онај ко то однесе обавезан је да плати четвороструки износ. И свакако је боље рећи да оно што отме вук остаје наше све док се може повратити то што је отето. Ако се дакле остане при овом, сматрам да се може подићи тужба из крађе. Иако колон који је прогонио (вукове) није имао намеру да украде, ипак ту намеру би могао имати ако оно што је тражено не би вратио, сматра се да је утајио и отео. Сматрам да је одговоран по основу тужбе за крађу и по основу *actio ad exhibendum*. Свиње које је он показао могу се захтевати путем виндикације).

Ово је свакако веома упечатљив и сликовит римски случај. Специфичан је по томе што се поставља питање губитка својине над домаћом, питомом животињом, у овом случају то је свиња, коју је отела дивља животиња, у овом случају вук.¹⁸ Из дилема које нам предочава Помпоније, а преноси Улпијан, видљиво је да се случај

¹⁸ Детаљније Renzo Lambertini, „Erepta a bestiis e occupazione“, *Labeo*, 30, 2/1984, 191 202; Н. Hausmaninger, 142; Thomas Finkenauer, „Fall 4. D.41.1.144: Das Schwein im Wolfsmaul“, *Juristische Fall Lösungen* (Hrsg. Ulrich Falk, Michele Luminati, Mathias Schmoedel), München 2008, 45 61.

може посматрати на више начина. Према једом од могућих решења свиња се третира на изванредан начин као припадник (пертиненција, *accessorium*) вука. Одатле је могуће заступати став да свиња која се нађе у чељустима вука као и вук постаје *res nullius* и зато пододна за окупацију. Помпоније овде налази сликовиту паралелу и поставља реторичко питање: „Ко може рећи да остаје наше оно што птица у лету изнад наше територије или земљишта преноси или што је од нас отела?“. То, ипак, није било доминантно мишљење. Преовладавајући став је био тај да се, у складу с општим правилом, својина над домаћом животињом не губи када је изгубљена државина над њом. Зато власник има право да поврати отето, тј. да поврати државину над домаћом животињом. Овде је направљена паралела са стварима које су изгубљене у бродолому. Власништво се не губи све док дотична отета ствар, у овом случају домаћа животиња, постоји.¹⁹ Посебно интересантно питање је проблем правног положаја спасиоца. У наведеном примеру, колон је спасао свињу из чељусту вука. Решење које произлази из наведеног казуса прилично је строго у односу на спасиоца, а свакако је и једнострано, јер има у виду искључиво заштиту власника. Спасилац је дужан да врати спасену ствар, те ако то не уради, чини крађу и одговоран је по општим правилима као лопов, а такође и на основу *rei vindicatio*. Ово правило није идеалан пример вештине правичности. Пре би се рекло да је реч о ригидној примени формалних правила.

3. СРПСКИ ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

3.1. Тест „на први поглед“

У СГЗ-у параграфи 235–241 се *stricto sensu* односе на стицање својине присвајањем дивљих животиња, укључујући дивље птице, рибе, голубове и пчеле. Ова обимна законска регулатива је у видној диспропорцији са *ABGB*-ом, који садржи само два члана која се у строгом смислу односе на ово питање²⁰ (параграфи 383 и 384).²¹ Када

¹⁹ Такође, својина може престати онда ако се власник те ствари на недвосмислен начин ње одрекао (*res derelicta*).

²⁰ Овај аргумент износи Д. Кнежић Поповић, 74.

²¹ Von der Erwerbung des Eigentumes durch Zueignung (О прибављању својине присвајањем) 1. durch den Tierfang (ловом животиња).

§ 383. Dieses gilt insbesondere von dem Tierfange. Wem das Recht zu ja gen oder zu fischen gebühre; wie der übermäßige Anwachs des Wildes gehemmt, und der vom Wilde verursachte Schaden ersetzt werde; wie der Honigraub, der durch fremde Bienen geschieht, zu verhindern sei; ist in den politischen Gesetzen fest gesetzt. Wie Wilddiebe zu bestrafen seien, wird in den Strafgesetzen bestimmt.
§ 384. Häusliche Bienenschwärme und andere zahme oder zahm gemachte Tiere sind

се то упореди с укупним бројем параграфа *ABGB* (1502) насупрот укупно 950 параграфа СГЗ, онда је на први поглед јасно да не може бити речи нити о преписивању, а камоли скраћивању и сажимању одредби Хаџићевог модела и узора. Осим тога, у наслову Аустријског грађанског законика говори се о прибављању својине окупацијом, тј. присвајањем (*von der Erwerbung des Eigentumes durch Zueigung*). За разлику од тога, СГЗ говори о прибављању ствари присвајањем на начин како то чине и римски правници.²²

Параграф 235 СГЗ набраја примерице које се све животиње сматрају дивљима:²³ „Дивје зверје шумско, као медведи, курјаци (вуци), зецови, дивји вепрови итд. онога су, ко их ухвати или убије; а тако и дивје птице, биле оне за јело или не, онога су, ко их увати или убије. Кад и где није слободно ловити, определиће се особитом уредбом.“

Служење примерима и набрајањима је свакако у маниру римских правника. Зачудо, оваквог поступка нема у Гајевим текстовима који се односе на окупацију (*D.41.1.1.1*), мада је Гај овај метод примењивао на неким другим местима, нпр. у фрагменту који се односи на Аквилијев закон.²⁴ Због тога је Хаџићев текст јаснији, комплетнији, логичнији у односу на Гајев. Поред дивљих шумских односно копнених животиња, као и код Гаја су посебно су издвојене

kein Gegenstand des freien Tierfanges, vielmehr hat der Eigentümer das Recht, sie auf fremdem Grunde zu verfolgen; doch soll er dem Grundbesitzer den ihm etwa verursachten Schaden ersetzen. Im Falle, daß der Eigentümer des Mutterstockes den Schwarm durch zwei Tage nicht verfolgt hat; oder, daß ein zahm gemachtes Tier durch zweiundvierzig Tage von selbst ausgeblieben ist, kann sie auf gemeinem Grunde jedermann; auf dem seinigen der Grundeigentümer für sich nehmen, und behalten.

(§ 383. Ово нарочито важи о лову животиња. У политичким је законима прописано: ко има права лова и риболова; како да се спречи прекомерно умножавање дивљих животиња, и како да се накнади штета од њих проузрокована; како да се спречи крађа меда, коју туђе пчеле врше. Како ће се крадљивци диљачи казнити, одредиће се у казненом законуку).

(§ 384. Домаће ројеве пчела и друге питоме или припитомљене животиње није слободно хватати, шта више власник има право, да их гони на туђем земљишту, али ипак треба да држаоцу земљишта накнади штету, ако му је нанео. У случају ако власник преседа није вијао рој за два дана, или ако се припитомљена животиња за четрдесет и два дана сама не врати, може их на општем земљишту сваки, а на своме земљишту власник земљишта ухватити и задржати).

Коришћен је превод Драгољуба Аранђеловића. *Аустријски грађански законик*, издање Архива за правне и друштвене науке, Београд 1906.

²² А. Маленица, 132 133. Вид. фн. 11.

²³ Грађански законик Краљевине Србије, (протумачен одлукама одељења и опште седнице Касационог суда, средно Гојко Никетић, са предговорима Ж. М. Перића и Д. Аранђеловића), Београд 1909.

²⁴ D.9.2.2.2 (Gaius, 7 ad edictum provinciale): ...quadrupes, quae pecudum numero sunt et gregatim habentur, veluti oves caprae boves equi muli asini.

птице и рибе²⁵ као животиње које могу бити предмет окупације. Прецизирање који уноси Хаџић да се правила односе само на дивље птице вероватно је инспирисано Гајевом примедбом у тексту *D.41.1.5.6.* да постоје дивље и домаће врсте птица. Додатак и следећа примедба Хаџићева да није важно да ли су дивље птице за јело или не, представља још један корак даље у односу на римске правнике у спуштању норме с апстрактног нивоа на ниво свакодневног живота, додајући закону извесну дозу топлине, па чак и хумора.

Овакве одредбе нема у *ABGB*-у. Казуистички манир је стран духу и идејама школе природног права.

3.2. *Regula iuris* и параграф 236

§ 236: „Дивљач уваћена или припитомљена донде је наша, докле се у нашој власти налази; како пак природу дивљачине на себе узме, и испод власти наше изише, престаје бити наша, и припада ономе, који је први увати или убије“.

У овом параграфу изражено је правно правило римског права по којем се стицање и губитак власништва над дивљим животињама поклапа са стицањем и губитком државине. Наиме, све док су у нашој државини дивље животиње су и у нашем власништву. Хаџић додуше не користи израз својина или власништво, него говори да је дивљач наша односно да престаје бити наша, што је несумњиво речник римских правника, у овом случају Гајев. Из овог текста произлази такође да се припитомљене животиње у правном смислу третирају као дивље, слично како то произлази из Гајевих текстова (*D.41.1.3.2.*).

Ни ова правна регула није садржана у *ABGB*. Осим тога, *ABGB* припитомљене животиње ставља у исту категорију с питомим, домаћим животињама.

3.3. Дивље и домаће животиње и параграф 238

§ 238: „Животиња питома, као коњи, волови, итд. гуске, патке, кокоши, ћурке итд. ако и испод наше власти изиђу, опет остају наше, и право нам припада на повраћај, и сваки је дужан издати“.

Као и у Гајевим текстовима, направљен је контраст између дивљих и домаћих животиња (*D.41.1.5.6.*). Својина над домаћим животињама не губи се губитком државине над њима. Међутим, за разлику од Гаја, Хаџић проширује листу домаћих животиња које примерице набраја. Ту су осим Гајеве перади (кокоши и гуске) такође и говеда. Овај поступак је сасвим умесан и доприноси бољем квали-

²⁵ § 237: „И риба се сматра као шумско зверје, онде гди особитом уредбом право риболова није забрањено или коме уступљено“.

тету и логичности норме. Већ је изражена претпоставка да се Гај ограничио само на кокоши и гуске због асоцијације на голубове и паунове.

Овакве одредбе такође нема у *ABGB*-у.

3.4. Пчеле и голубови, параграфи 239–241

§ 239: „Ројеви домаћи и голубови наши су тако, као и друга питома животиња“.

§ 240: „Рој од твога преседа твој је; и ти имаш власт устопце вијати га, и где год нађеш, узети га. Но ако ти њега за 24 сахата вијати пренебрегнеш, престаје бити твој, и припада као и друга дивјач онеме, који га увати“.

§241: “Рој шумски у грму сматра се као ствар ничија, и припада онеме, који га први нађе и грм закрсти“.

Пчеле су важна тема, али и проблем како римских правника тако и законописаца *ABGB*-а и СГЗ-а, те је њима посвећено више простора. О голубовима, међутим, *ABGB* не говори, док то чини Хаџић угледањем врло вероватно на Гајеве текстове. Хаџић голубове сврстава међу питоме животиње. Видели смо да је то питање било проблематично за римске правнике, и да су голубови као припитомљене животиње третирано као подврста дивљих животиња.²⁶ За пчеле Гај каже да је њихова природа несумљиво дивља, а Хаџић сматра да постоје две врсте пчела; питоме и дивље. У пар. 240 СГЗ одређено је право власника питомих пчела да их траже и прогоне, али ако прође непрекидно 24 сата, пчеле се сматрају сада дивљима и погоднима за стицање својине окупацијом. Видљива је веза с римским правом и животињама које имају тзв. *animus revertendi*. Ипак, чини се да је Хаџић дошао до сличног решења као и римски правници иако је пошао нешто другачијим путем. Пчеле су питоме животиње и због

²⁶ Недоследности класификације уочио је Даубе и луцидно објаснио у светлости промене схватања и рекласификације. Наиме, у почетку су голубови, слично и паунови, као припитомљене животиње изједначаване у основи с питомим животињама. Ове птице када лете не престају бити у власништву на исти начин као домаће животиње, гуске и патке, на пример. Пчеле су, међутим, дивље. Када лете нису у власништву. Овај стари став који је видљив код Прокула променио је Целз уз аргументацију да се пчеле не разликују од голубова зато што одлећу и долећу. Сада су голубови и пчеле у истој категорији животиња које одлазе, али имају обичај да се враћају. Због тога је требало рекласификовати голубове као припитомљене животиње у подврсту дивљих животиња. Тиме је створена нејасна разлика између дивљих и припитомљених животиња. Било је такође неопходно модификовати и ускладити правила о стицању и губитку својине над дивљим животињама и прилагодити их категорији животиња које имају *animus revertendi*. Сада је речено да чињеница што ове животиње лете и одлазе изван домашаја физичке власти у ствари не значи губитак државине, D. Daube, 900 и даље.

тога остајемо власници пчела и када оне одлутају, али оне могу повратити своју дивљу природу, ако одустанемо од потраге за њима, а од њиховог нестанка прође 24 сата.

У *ABGB*-у исто основно правило примењује се на домаће пчеле, остале домаће животиње, као и на припитомљене животиње, чиме су домаће и припитомљене животиње, за разлику од римског права, сврстане у исту категорију. Оне нису подобне за стицање својине окупацијом, а својина се не губи губитком државине. Међутим, и овде су видљиве поткатегорије. Припитомљене животиње неодољиво подсећају на римску категорију животиња које имају *animus revertendi*.

У *ABGB*-у, као и у СГЗ-у, видљив је јак утицај римског права, а посебно су трага оставиле и све недоумице римских правника око класификација животиња, нарочито пчела и припитомљених животиња. Међутим, ни у овом случају Хаџић није преписао решења која нуди *ABGB*.

3.5. Параграф 256 као „крунски доказ“ везе СГЗ и римског права

§256: „Овца моја, коју ти од вука отмеш, није твоја, но моја, ако ти труд наплатим и штету, коју си претрпео, накнадим; које не може више изнети од вредности овце“.

Иако строго узевши не припада нормама које се тичу стицања својине окупацијом, ова одредба је у уској вези с овим питањем. Казуистички формулисана норма неодољиво подсећа на случај о којем говори Помпоније, а преноси Улпијан, о свињи коју је отео вук, а спасао колон, закупац суседног земљишта (*D.41.1.44*).

Норму сличног смисла, али апстрактно формулисану, налазимо у *ABGB* (§403).²⁷

Тешко би било поверовати да Хаџић није био у ситуацији да прочита упечатљив римски казус. Ипак, решење које прописује пар. 256 представља истовремено корекцију римског строго формалистичког и у основи неправичног решења, које има у виду само правила о заштити својине, а не и потребу да награди храброг спасиоца који није имао никакву обавезу да се ангажује и излаже опасности спасавајући туђу ствар. Те норме, о праву на награду спасиоцу, су разрађене у *ABGB*, а неке од њих преузима и СГЗ.

²⁷ § 403: „Wer eine fremde bewegliche Sache von dem unvermeidlichen Verluste oder Untergange rettet, ist berechtigt, von dem rückfordernden Eigentümer den Ersatz seines Aufwandes, und eine verhältnismäßige Belohnung von höchstens zehn von Hundert zu fordern“. (Ко какву туђу покретну ствар спасе од неизбежног квара или пропасти, има право тражити од власника, који ствар натраг захтева, накнаду својих трошкова и сразмерну награду од највише десет од сто).

4. ЗАКЉУЧАК

ABGB је несумњиво извршио огроман утицај на Јована Хаџића и СГЗ. Ипак, није тачна уврежена тврдња да је Хаџић само превео и некритички преузео сва решења из свог узора и модела. У случају одредби о стицању својине окупацијом дивљих животиња он се одлучио за непосредно преузимање римског класичног права.

На то указује најпре чињеница да су параграфи који се односе на ово питање бројнији него у кодификацији која је послужила као модел и да је Хаџић питање стицање својине окупацијом у законском тексту шире, комплексније и детаљније регулисао него у узору. То се свакако не уклапа у стереотипну слику о преписивању, а камолли скраћивању, посебно ако се има у виду укупан број чланова обе кодификације.

Хаџић се послужио техником која је карактеристична за римске правнике. Пре свега, он говори о прибављању ствари, а не о стицању или прибављању својине. Чешће се служи примерима, набрајањима, користи управни уговор, а много ређе норме формулише на апстрактан начин како је то својствено модерним кодификацијама, какав је несумњиво *ABGB*.²⁸ На тај начин је обавио и врло важну образовну мисију, приближавајући право народу и подижући у то време низак ниво правне културе.

Хаџић је показао да познаје римске правне текстове, да их поштује, па чак и да им се диви. Његов језик је невероватно сличан Гајевом. Уосталом, Хаџић је и сам био одличан познавалац класичних језика,²⁹ био је и писац. Зато не чуди да је очигледно био импресиониран Гајевим јасним, разумљивим и сликовитим језиком

²⁸ Аустријски грађански законик је високо оцењен као одлична кодификација која је плод свога времена, ере разума и просветитељства и која изражава идеје и дух природног права. Нарочито је високо оцењена компактност и једноставна структура кодификације, њена интелектуална јасноћа, али и висок степен апстракције која је омогућила овој кодификацији да буде широко примењива и у дугом периоду. У њој није било места за казуистику, а тиме, како додаје Вијакер, ни за топлину која произлази из блиске везе са свакодневним животом, Franz Wieacker, *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit*, Göttingen 1952, 209, такође у енглеском преводу *A History of Private Law in Europe*, (translated by T. Weir), Oxford 2003, 268.

²⁹ Мираш Кићовић, писац биографије славног законописца, наводи да је Хаџић био ђак Карловачке гимназије и каже: „Латински језик се учио у свим разредима и то до ситница: у нижим разредима граматика, стилистика и метрика, у петом реторика и ради ње, као посебни предмети, римске старине и историја старог века; у шестом се стечено знање завршавало и заокруживало поетиком и митологијом; поред тога, читани су у другом разреду Корнелије Непот, у трећем Јулије Цезар, Велеј Петеркул и Валерије Максим, у четвртном Салустије, Ливије и Тацит, у петом Цицерон и Транквило, и у шестом Хорацијева *Поетика*“, Мираш Кићовић, *Јован Хаџић (Милош Светић) Књижевна студија*, Нови Сад 1930, 7.

и стилем. Међутим, Хацић ни у овом случају није некритички преузимао текстове римских класичних правника. Очигледно је да је у одређеним случајевима увидео недостатке ових текстова и потрудио се да их унапреди, што му је пошло за руком.

Dr Milena Polojac

Associate Professor

University of Belgrade Faculty of Law

SERBIAN CIVIL CODE AND OCCUPATION OF WILD ANIMALS: RECEPTION OF THE ORIGINAL ROMAN LAW

Summary

The Serbian Civil Code (SCC) was enacted in 1844, 33 years after its famous model, the Austrian *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB). SCC is usually considered a summarized version of the ABGB and essentially its unsuccessful copy. This consideration seems harsh and oversimplified. The author analyzes the SCC provisions relating to occupation of wild animals, and shows that the drafter of the Serbian codification, Jovan Hadžić, neither translated, nor borrowed the provisions of the ABGB. Hadžić was strongly influenced by classical Roman jurists, especially Gaius, and was obviously impressed by their clear, comprehensible language and style. Hadžić's language is extremely similar to that of Gaius (D.41.1.1–5). The techniques he used are characteristic of Roman lawyers (giving examples, cases like the one presented in D.41.1.44, direct speech, etc.). Drawing upon the ancient Roman law and its casuistry, Hadžić drafted the provisions which were down to earth and close to ordinary people. Thus, he conducted a very important edifying mission for the ordinary readers, who were left with a low level of legal culture after a long period of Ottoman rule.

Key words: *Reception of the Original Roman law. – Occupation. – Wild animals. – Ownership. – Possession.*